

Xəlil İSMAYILOV

TƏHSİL VƏ KİTABXANA İŞİNDƏ BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏRİN ROLU

Azərbaycanın təhsil sistemində son illərdə aparılan əsaslı islahatların mühüm bir istiqamətini bu sistemin əsas sahəsi olan ali təhsil əhatə edir. İstər respublikamızın təhsil proqramında, istərsə də digər qanun və qərarlarda ali təhsilin inkişafı, onun yenidən qurulması və təkmilləşdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilmiş, bu istiqamətdə görülməli işlər təhsilə dair bütün sənədlərdə geniş əks olunmuşdur. Ali təhsilə xüsusi diqqət yetirilməsinin vacibliyi onun daşdığı funksiyadan xeyli dərəcədə asılıdır. Təhsilin bu pilləsinin əsas məqsədi dövlətin və cəmiyyətin artan tələbatına uyğun yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlanmasını təmin etməkdir. Azərbaycan Respublikası öz müstəqilliyini əldə etdikdən sonra müstəqil təhsil sistemimiz artıq formalaşmağa başlamışdır. Təhsil sistemində həyata keçirilən islahatların başlıca məqsədi təhsilin bu pilləsinin ilk növbədə nüfuzunu yüksəltmək, indiyədək əldə olunmuş müsbət dünya təcrübəsindən, respublikamızın ali təhsil sahəsində əldə etdiyi ənənəvi nailiyyətlərdən istifadə etməklə, onun səviyyəsini inkişaf etmiş qabaqcıl ölkələrin səviyyəsinə çatdırmaq, dünya təhsil sistemində inteqrasiya imkanlarını nəzərdən keçirmək və ona nail olmaqdan ibarətdir.

Respublikamızda müstəqillik illərində təhsil islahatı ilə bağlı bir sıra konkret tədbirlər həyata keçirilmiş, əməli reformalar aparılmış üç pilləli təhsil sistemində keçilmişdir. Artıq bir neçə ildir ki, bakalavr və magistr pilləsi üzrə məzunlar respublikamızın idarə və müəssisələrində mütəxəssis kimi fəaliyyət göstərirlər. Dünyanın bir çox ölkələrində təbiiq olunan çoxpilləli ali təhsil xalq təsərrüfatının bütün sahələri üçün mütəxəssislər hazırlanması məzunlarımızın diplomlarının dünya ölkələrində tanınması deməkdir. Əlbəttə, bu

sistemə keçilməsini həm də zaman, bugünkü iqtisadi münasibətlər zəruri etmişdir.

Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində də kadr hazırlığı üç pilləli təhsil formasında həyata keçilir. Fakültədə 2 ixtisas üzrə kadr hazırlığı həyata keçirilir.

1. Kitabxanaçı-biblioqraf, 2. Kitabşünas-nəşriyyat işi və redaktə etmə ixtisasları. Bu tədris ilinə olan məlumata əsasən mütəxəssislər bakalavr üzrə 640 nəfər, magistratura üzrə 29 nəfərə diplomlar verilmişdir. Universitetə, təbii ki, kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinə həmçinin qəbul test üsulu ilə Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası tərəfindən aparılır. Təxminən qəbul planı 130 nəfərə yaxındır. Bunlardan 60 nəfər əyani, 45 nəfər qiyabi kitabxanaçı biblioqraf, 25 nəfər isə əyani kitabşünaslıq-nəşriyyat işi və redaktə etmə ixtisaslarına qəbul olunur. Fakültədə 50 nəfərə qədər işçi çalışır, bunlardan 30 nəfəri professor müəllim, qalan 20 nəfər laborant texniki işçilərdir. Fakültədə aspirantura yolu ilə də kadr hazırlığı davam etdirilir. Bütün bunlar təhsilimizin struktur quruluşu və bu günün vəziyyəti haqqında qısa məlumat verməkdən ibarət fikirlərdir. Əsas məqsədimiz isə kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin indiki beynəlxalq əlaqələri xüsusilə, inkişaf etmiş ölkələrin kitabxana və kitabxanaçılıq təhsilinin mövcud əlaqələri haqqında ətraflı fikir söyləməkdir.

Azərbaycan öz müstəqilliyini əldə etdikdən sonra istər iqtisadi, beynəlxalq siyasi, diplomatik əlaqələrlə yanaşı, təhsil sistemimizin dünya təhsil sistemində inteqrasiya edilməsinə, təhsilin dünya standartlarına uyğun yenidən qurulmasına çox böyük əhəmiyyət verilmişdir. Azərbaycan ali məktəblərini bitirən məzunların dünya miqyasında diplomlarının tanınması, xarici ölkələrlə tələbə və müəllimlərin qarşılıqlı mübadiləsi və s. buna sübut ola bilər. Bu əlaqələrin həyata keçirilməsində fakültə kollektivi, onun professor-müəllim heyəti yaxından iştirak edir, sözün əsl mənasında beynəlxalq əlaqələrimiz getdikcə genişlənir. Bu gün fərəh hissi ilə demək olar ki, dünya əhəmiyyətli bir sıra beynəlxalq proqramların işlənilməsi və həyata keçirilməsində kollektivimiz yaxından iştirak edir. Xüsusilə inkişaf etmiş ölkələrdən ABŞ, Fransa, Belçika, Türkiyə, İran, o cümlədən MƏB məkanında olan müstəqil respublikaların milli kitabxanaları, ali məktəbləri, kitabxana assosiasiyaları və birlikləri ilə müntəzəm əlaqələrimiz genişlənməkdədir.

Beynəlxalq əlaqələrdən danışarkən beynəlxalq TASIŞ proqramı çərçivəsində Fransanın Nitsa Universiteti ilə həyata keçirilən proqramda fakültəmizin pilot fakültə kimi həmin proqrama qatılmasını çox mühüm hadisə kimi qiymətləndirirəm. Birinci ona görə ki, bütün sahələrdə Fransa dünyanın ən qabaqcıl ölkələrindən biridir. Fransa təhsil sistemi dünya təhsil sistemində özünəməxsus yerlərdən birini tutur və müasir standartlara cavab verir. Doğrudur, Fransa təhsil sisteminin keçmiş Sovet təhsil sistemindən xeyli fərqli cəhətləri vardır. Baxmayaraq ki, Azərbaycanda üç pilləli təhsil sistemində başlanılmış, avropa və dünya təhsil sistemində uyğun kadr hazırlığı həyata keçirilir, yenə də Fransa təhsil sistemi ilə müqayisədə əsaslı fərqlər vardır. Bütün bunlara baxmayaraq Fransa təhsil sistemindən götürüləsi və istifadə ediləsi bir çox cəhətlər vardır ki, o Azərbaycan təhsil sisteminin inkişafında mühüm rol oynaya bilər.

Ona görə də Fransa təhsil sistemi haqqında xüsusilə Nitsa Universitetinin təmsalında, həmçinin Fransanın Lion şəhərində yerləşən (EHSSİB) (LAİKEM) Lion Ali İnformasiya Kitabxana Elmləri Mərkəzi ilə əlaqə yaratmaq Azərbaycan Ali Təhsilinin, xüsusilə də kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinin inkişafına əsaslı təsir göstərəcəkdir.

Birinci onu qeyd etmək istərdim ki, Fransa kitabxanaçılıq-informasiya təhsil sisteminin özünə məxsus cəhətləri vardır. Yeri gəlmişkən göstərməliyik ki, dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin hamısından fərqli olaraq Fransa kitabxanaçılıq informasiya təhsil sistemi bir sıra üstün cəhətlərə malikdir. Belə ki, Fransada kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinə çox böyük əhəmiyyət verilir. Bizim təhsil sistemindən fərqli olaraq Fransada xüsusi «Milli kitabxanaçılıq-informasiya ixtisasartırma mərkəzi» fəaliyyət göstərir ki, bu mərkəzə orta təhsilli, kitabxanaçılıq peşəsinə marağı olan bütün vətəndaşlar müraciət edə bilər və xüsusi söhbətdən keçməklə həmin mərkəzə daxil ola bilər. Mərkəzdə 3-6 ay hazırlıq keçdikdən sonra dinləyicilərə «B», «S» qrupu üzrə sertifikatlar verilir və təyinat kimi kitabxanalara işləməyə göndərilir. Bundan başqa Fransanın üç texniki universitetinə kitabxanaçılıq-informasiya ixtisası üzrə kadr hazırlığı üçün status verilmişdir. Bu Universitetlərə müsabiqə yolu ilə, həm də milli mərkəzi bitirən «B», «S» qrupu üzrə diplomları olan məzunlar söhbət yolu ilə qəbul olunurlar. Ümumiyyətlə, kitabxanaçılıq-informasiya təhsili sahəsində «B», «S» diplomları aşağı səviyyədə olan diplomlar kimi tanınır. Bu qrup məzunlar

kitabxanalarda aşağı vəzifələrə təyin olunurlar. Ən yüksək vəzifələrə «A» qrup diplomları olan məzunlar göndərilir və yuxarı vəzifələr «A» qrupu üçün nəzərdə tutulur. Yeri gəlmişkən qeyd etməliyik ki, Fransada çox düzgün olaraq hər bir mütəxəssisin ixtisas hazırlığından asılı olaraq onların statusu, daha doğrusu, təyinatı müəyyənləşdirilir. Yəni hər bir mütəxəssis qabaqcıdan öz iş yerlərini bilir. Belə kadr hazırlığı yəni həm universitetlər, həm də xüsusi milli ixtisasartırma mərkəzi kitabxanaçı-informator kadrlarının böyük bir hissəsini təşkil edir. Hər iki tədris mərkəzlərini yəni texniki universitetləri və milli ixtisasartırma mərkəzini bitirən məzunlar Fransada yeganə kitabxanaçılıq-informasiya ali məktəbinə (LAİKEM) (EHSSİB) çox böyük müsabiqə yolu ilə qəbul oluna bilərlər. Bu müsabiqəni dövlət səviyyəsində milli şura üzvləri, dövlət və elm adamları həyata keçirir və ancaq ən qabiliyyətlilər bu ali məktəbə daxil olurlar. Yeri gəlmişkən qeyd etməliyik ki, 2003-cü tədris ilində (EHSSİB) ali kitabxanaçılıq məktəbinə 3000 nəfər sənəd verərək müsabiqədə iştirak etmiş, cəmi 30 nəfər kitabxanaçılıq informasiya ali məktəbinə daxil olmuşdur. Onu da qeyd etmək ki, qəbul olunanların əksəriyyəti digər ixtisasların - hüquq, beynəlxalq hüquq, tarix, iqtisadiyyat və s. sahələrin nümayəndələri olmuşdur. Xüsusi bir anı vurğulamaq lazımdır ki, bu qəbul olunanlar ilk gündən hansı müəssisədə və hansı vəzifədə çalışacaqlarını bilirlər. Çünki, (EHSSİB) kitabxanaçılıq ali məktəbi professorlar və digər yüksək ixtisaslı kadrların hazırlığı ilə məşğuldur. Fransa kitabxanaçılıq informasiya təhsilində «A» qrupu üzrə diplom verən həmin ali məktəb bu sahənin zirvəsi hesab olunur və çox güclü kadr hazırlığı ilə məşğuldur. Yeri gəlmişkən qeyd etməliyəm ki, fakültəmizin kollektivi dünyada tanınmış (EHSSİB) bu ali məktəblə elmi tədris əlaqələrini daha da yaxşılaşdırmağı nəzərdə tutur. Bu məqsədlə BDU-nun kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekani dos. X.İ. İsmayılov, biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının müəllimi Əliyusif Məmmədov, magistr Tərhan Muxtarov (EHSSİB) (LAİKEM) Lion Ali İnformasiya kitabxanaçılıq elmi mərkəzində olmuş, Ə. Məmmədov və T. Muxtarov üç həftəlik xüsusi hazırlıq kursu keçmişlər. Onlar Lion Ali Kitabxanaçılıq İnformasiya Mərkəzinin professor- müəllim heyətinin mühazirələrini dinləmiş, mərkəzin elm və tədris prosesi ilə yaxından tanış olmuş, mərkəzin zəngin elmi kitabxanasının fondu, onun elektron kataloqu və bütövlükdə elektron kitabxanası ilə tanış olmuşlar. Lion Ali Kitabxanaçılıq mərkəzi dünyada analoqu

olmayan çox zəngin bir mərkəzdir, onun işi ilə yaxından tanış olmaq əlbəttə, Azərbaycan nümayəndələri üçün olduqca əhəmiyyətli olmuşdur. Xüsusilə (EHSSİB) mərkəzin hər birinin özünün məktəbi olan, elmi istiqaməti olan professorları dinləmək, onların elmi məktəbi haqqında məlumatlar əldə etmək sözsüz ki, Azərbaycan kitabxanaçılıq məktəbinin inkişafına öz təsirini göstərəcəkdir. Artıq yeni proqramların həyata keçirilməsi üçün müəyyən hazırlıq işləri görülür. Lion ali məktəbinin rəhbərliyi ilə fakültə rəhbərliyi arasında yeni proqramların həyata keçirilməsi istiqamətində artıq işgüzar danışıqlar aparılmış və müəyyən razılıq əldə olunmuşdur. Hazırda isə TASSİS proqramına uyğun olaraq fakültəmizdə xeyli işlər aparılmışdır ki, bu işlərin tədris prosesinə çox ciddi təsiri olmuşdur. Xüsusilə kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin kollektivi yeni kitabxana-informasiya proqramlarının öyrənilməsi və tətbiq olunması üzrə Fransanın Nitsa Universitetinin Kitabxanasında elektron kitabxana, elektron kataloq və geniş kompüter xidməti ilə yaxından tanış olmuş və universitetimizin elmi kitabxanasında xeyli iş görmüşlər. Bu işlərin görülməsində fakültəmizin əməkdaşları yüksək ixtisaslı mütəxəssislər kimi yaxından iştirak etmiş, elektron kitabxana və elektron kataloqunun yaradılması ilə bağlı elmi tövsiyələr vermişlər.

Fransa kitabxanaçılıq-informasiya təhsili sistemi olduqca demokratik, hər kəsin həvəsi və marağı çərçivəsində, həm də qabiliyyətə görə aparılır. Burada həm də üstün cəhətlər ondan ibarətdir ki, istənilən ixtisas sahibi magistraturaya qəbul zamanı kitabxanaçılıq-informasiya ixtisası üzrə müsabiqədə iştirak edə bilər. Üstün cəhətlərdən biri də odur ki, bizim təhsil sistemindən fərqli olaraq ali məktəbə qəbul olan hər bir şəxs oranı bitirdikdən sonra hansı ali məktəbdə və ya kitabxanada, hansı vəzifədə çalışacağını qabaqcadan bilir. Bu, ali məktəblərə qəbul üçün olduqca yaxşı bir stimuldur. EHSSİB Ali Kitabxanaçılıq Məktəbi qeyd etdiyimiz kimi həm də ölkə üçün ən yüksək ixtisaslı «A» qrupu üzrə kadrlar hazırlayır. Təhsildə ən yüksək göstəricilər əldə etmiş məzunlar, yüksək elmi istiqaməti olan professorlardan zəmanət almaqla mövzuya cəlb olunur və doktoranturada saxlanırlar. Doktorantura müddətində mütləq doktorluq işi müdafiə etməklə təhsili başa vururlar. Əlbəttə, Azərbaycan Respublikasında da ali təhsilli кадр hazırlığı dünya standartlarına uyğunlaşdırılmış həyata keçirilməsinə başlanılmışdır. Xüsusilə, üç pilləli təhsil sistemində keçilməsi,

diplomların dünya miqyasında tanınması, beynəlxalq qarşılıqlı tələbə və müəllim mübadiləsi, internet vasitəsilə təhsil problemlərinin öyrənilməsi, qarşılıqlı işgüzar gedişlər, təhsilimizin dünya təhsilinə inteqrasiya olunmasına əyani sübutdur. Lakin bizim fikrimizcə təhsil sistemində bir sıra ciddi problemlər vardır ki, onları sadəcə bir gündə, bir ildə tezliklə aradan qaldırmaq üçün ənənəvi forma və üsullardan imtina etmək çox çətindir. Bunun üçün dövlət səviyyəsində ciddi qərarlar, qanunlar olmaqla, təhsildə xalqımızın milli dəyərləri, ənənəvi təhsil sisteminin qorunub saxlanması nəzərə alınmaqla islahatlar aparılmalıdır. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, uzun illərdir ki, respublikamızın təhsil qanunu müxtəlif səviyyələrdə müzakirə olunmasına baxmayaraq hələ də qəbul olunmamışdır. Əlbəttə, yeni Təhsil Qanununun qəbul olunmaması bir sıra təhsil islahatlarının aparılmasına mənfi təsir göstərir.

Konkret olaraq təhsil problemləri xüsusilə kitabxanaçılıq informasiya təhsilinin bugünkü vəziyyəti BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin kollektivindən çox asılıdır.

Məlumat üçün bildirmək istərdim ki, fakültəmiz 1947-1948-ci tədris ilində şöbə kimi, 1962-ci ildən isə müstəqil fakültə kimi fəaliyyətə başlamış, bu günədək 5000 nəfərdən çox yüksək ixtisaslı kitabxanaçı-bibliograf kadrları hazırlamışdır. Fakültəmiz indiki MDB respublikaları içərisində ən güclü elmi potensiala malik həm də yeganə Universitet təhsili verən təhsil müəssisəsidir. Hazırda ixtisas fənlərindən dərs deyən 30 nəfər ştatda olan professor və müəllim çalışır. 4 ixtisas kafedrası, 3 tədris laboratoriyası fəaliyyət göstərir. Bu gün fakültə kollektivinin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən biri və ən vacibi ixtisaslı kadrların yeni kitabxana və informasiya standartlarına, ona verilən müasir tələblərə və texnologiyalara uyğun kadr hazırlığının yaxşılaşdırılması qarşısında durur. Fakültəmizin qarşısında duran ən ciddi problem ondan ibarətdir ki, professor müəllim heyətinin özünün yeni texnika və texnologiyalara uyğun olaraq ixtisaslarının artırılması, yeni kitabxana informasiya texnologiyalarının mənimsənilməsi, təhsildə və kitabxana təcrübəsində olan yenilikləri tədris prosesində tətbiq etmək. Açıq deyək ki, baxmayaraq ki, fakültənin elmi potensialı müqayisə etibarilə yüksəkdir, lakin tədrisin təşkilində yeni kitabxana standartlarının və dünya kitabxana təcrübəsinin izah olunmasında müəyyən çatışmazlıq və gerilik özünü biruzə verir. Elə bilirəm ki, bu gün qurulan beynəlxalq əlaqələrimiz əlbəttə, yaxından yardımçı olacaqdır. Həm-

çinin yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, baxmayaraq ki, BDU-da o cümlədən kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində yeni və müasir avadanlıqlar əldə edilmişdir. Lakin, bütün bunlar dünya təcrübəsi və praktikası ilə müqayisədə hələ də lazımı qədər deyildir. Xüsusilə elmi təcrübi ixtisas materiallarının lazımı səviyyədə olmaması və mövcud materiallardan kompleks şəkildə istifadə edilməsində də müəyyən çətinliklər vardır. Bu gün nəinki təhsil sisteminin kitabxanaları, həmçinin respublikamızın bütün kitabxana şəbəkələri və sistemlərində olan kitabxana ehtiyatları (kitablar və digər sənədlər) haqqında internet səhifələrində bitkin məlumat olmalı və istənilən vaxt, istənilən yerdə bütün informasiyalardan istifadə üçün şərait yaradılmalıdır. Əlbəttə, bunun üçün yeni və mütərəqqi kitabxana proqramları hazırlanmalı və tətbiq olunmalıdır. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasında Respublika Dövlət Kitabxanasında və bir sıra iri respublika səviyyəli kitabxanalarda bu istiqamətdə müəyyən işlər aparılsa da inkişaf etmiş ölkələrin kitabxana təcrübəsi ilə müqayisədə hələ çox işlər görülməli, yeni texnologiyaların tətbiqinə çox vacib bir məsələ, dövlət əhəmiyyətli məsələ kimi yenidən baxılmalıdır. Kitabxanalarımızda yeni proqramların tətbiq edilməsi vaxtı çoxdan çatmışdır. Bu gün iri beynəlxalq əməkdaşlıq proqramı çərçivəsində işlədiyimiz Fransanın Nitsa Universitetinin əsaslı kitabxanasında tətbiq olunan «Paris», «Neptun» «Ariel» proqramları, Rusiya kitabxanalarında tətbiq olunan və dövlət mükafatına layiq görülən «Neptun» proqramlarının tətbiq olunması olduqca vacibdir. Təəssüf hissi ilə bildirmək istərdim ki, hələ respublikamızda dövlət səviyyəsində kitabxanaların inkişaf proqramı müəyyənləşdirilməmiş, hətta, dünyada tətbiq olunan maşın təsnifatlarından hansının seçilməsi, ona üstünlük verilərək tətbiq olunması belə müəyyənləşdirilməmişdir.

BDU-nun Elmi Kitabxanası beynəlxalq proqramda iştirak edən müəssisə kimi belə proqramların tətbiqinə başlamalıdır. Xüsusilə Azərbaycan Kitabxana İşinin İnkişafı Assosiasiyasının köməyi ilə, Amerika Kitabxanaçılar Assosiasiyası maliyyə dəstəyi ilə əldə olunmuş kompüter skayner və printer dəsti məhz «Ariel» proqramının tətbiqi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Təəssüf ki, bu proqramın da hələlik tətbiq olunmur. Halbuki dünya kitabxana informasiya müəssisələri ilə əməkdaşlıq lazımı materialların və informasiyaların əldə edilməsi və ötürülməsi üçün bu proqram olduqca mütərəqqi bir proqramdır. Bizə belə gəlir ki, istər təhsil,

istərsə də kitabxana proqramlarının tətbiqi olduqca vacibdir və bu Azərbaycanın müstəqil iyeri şəraitində həm də keçid dövründə verilən çox böyük bir şansdır. Təhsil, kitabxana ictimaiyyəti və bütün ziyalılarımız bu şans əldən verməməli, ondan səmərəli istifadə etməlidirlər. Bunu, zamanın tələbi və hökmü kimi qəbul edib ona əməl etmək hər birimizin borcudur.

Исмаилов Х.

Роль международных связей в образовании и библиотечной работе

Резюме

В статье анализируется важность международных связей республики Азербайджан в сфере библиотечной деятельности и образовании. Автор заостряет внимание на состоянии этих связей для высшего образования, которое призвано служить стимулом развития для всех отраслей деятельности. В качестве примера автор рассматривает существующие связи Библиотечно-информационного факультета БГУ с французской Высшей национальной школой информационно-библиотечных наук функционирующей в городе Лион.